

Sociálna politika

RADOVAN ĎURANA – JURAJ KARPIŠ – OĽGA REPTOVÁ

Oponent: **Ing. Karol Morvay**

M.E.S.A 10

1. Úvod

2. Nezamestnanosť

2.1. Aktívna politika trhu práce

3. Mzdy

3.1. Minimálna mzda

4. Sociálna pomoc

4.1. Riešenie hmotnej núdze

4.2. Vianočný príspevok dôchodcom

4.3. Dávky pre deti z rodín v hmotnej núdzi

5. Sociálne zabezpečenie

5.1. Sociálne poistenie

5.2. Dôchodkové poistenie

5.3. Dôchodkové sporenie

5.4. Nemocenské poistenie

5.5. Poistenie v nezamestnanosti, úrazové poistenie, garančné poistenie

6. Štátna sociálna podpora

7. Záver

Anotácia: Autori hodnotia dva rozdielne polčasy – dosluhujúcu Dzurindovu vládu a nastupujúcu Ficovu vládnu garnitúru v procese pokračujúcej sociálnej reformy. Venujú pozornosť sociálnemu zabezpečeniu a sústreďujú sa na jeho budúcnosť. Kriticky hodnotia zavedenie nových populárnych opatrení – príspevku pri narodení prvého dieťaťa, ako aj nesystémového opatrenia – poskytnutie vianočného príspevku dôchodcom. V oblasti nezamestnanosti hodnotia pozitívny vývoj, ktorý pripisujú dynamickému rastu zamestnanosti, neobchádzajú však ani fenomén vysokého podielu dlhodobej nezamestnanosti. Upozorňujú na možnú zmenu politiky vlády v trende vývoja nezamestnanosti, ktorý bude pod silným vplyvom odborov, ako aj na možné riziká v ďalšom vývoji pracovného trhu z dôvodu zvýšenia minimálnej mzdy.

Kľúčové slová: dávky v hmotnej núdzi, dôchodkové poistenie, dôchodok, minimálna mzda, nemocenské poistenie, nezamestnanosť, sociálna pomoc, sociálne poistenie, sociálne zabezpečenie, štátna sociálna podpora, zamestnanosť.

1. ÚVOD

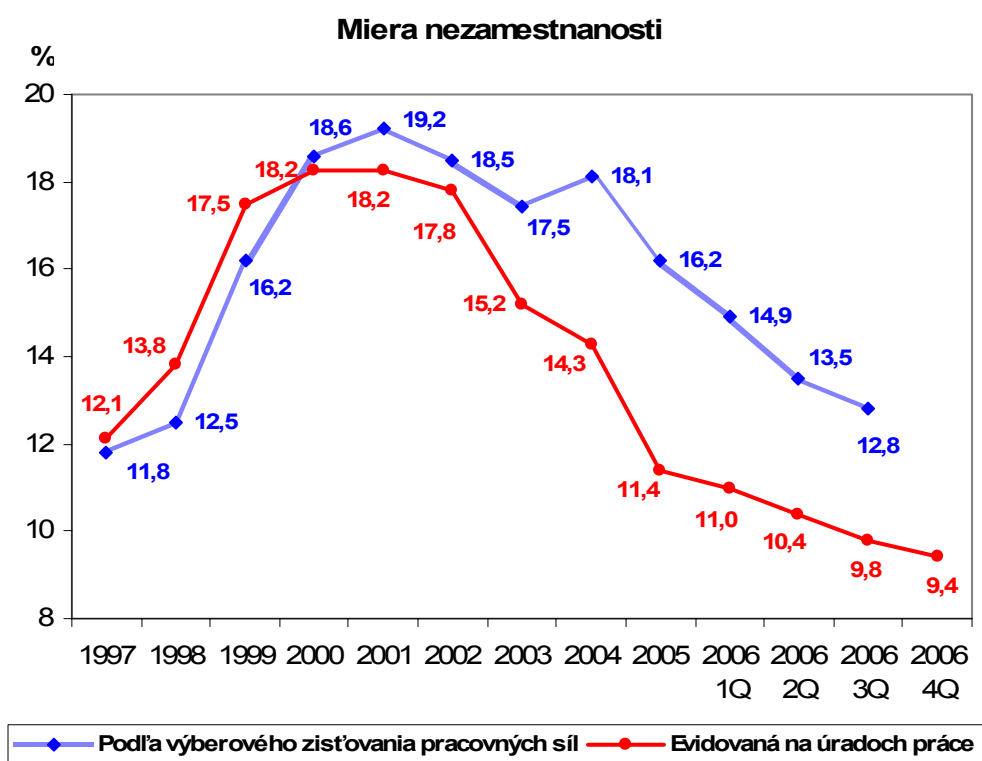
Nová sociálna politika, tak ako ju nazvali predstavitelia vlády Mikuláša Dzurindu v rokoch 2002 – 2006, dostala nové rozmery krátko po nástupe vlády Roberta Fica v lete 2006. Už programové vyhlásenie novej vlády naznačilo, že kontinuita nie jednoduchých reforiem, hoci nie najdokonalejších, nebude. V dokumente sa často objavujú vyjadrenia typu „primerané zabezpečenie obyvateľov“, „zavedenie väčšej miery solidarity“, „nastolenie spravodlivého dôchodkového systému“, „nová konštrukcia životného minima“, „sociálna ekonomika“ a iné. Prvé vystúpenia novej ministerky práce, sociálnych vecí a rodiny Viery Tomanovej naznačili návrat k štátnemu paternalizmu a prvé zmeny či nové opatrenia v podobe zavedenia prídavku pri narodení prvého dieťaťa či vianočného príspevku nie všetkým dôchodcom boli veľmi populistické, ale veľmi nesystémové. Pozitívne výsledky v zamestnanosti sa dostávajú do roviny „nepovšimnutiahodných“, na rozdiel od kritiky nedokonalkej dôchodkovej reformy. Radikálne personálne zmeny na dôležitých postoch v inštitúciách, ktoré zabezpečujú výkon sociálnej politiky v krajine, nás len utvrdzujú v názore, že smer sociálnej politiky bude iný.

2. NEZAMESTNANOSŤ

Pozitívny vývoj v počte nezamestnaných z minulých rokov pokračoval aj v roku 2006. Miera nezamestnanosti vypočítavaná podľa počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie na úradoch práce klesla na 9,4 %. Počet evidovaných uchádzačov dosiahol v decembri 2006 273 437. Oproti decembru roku 2005 tak klesol o 60 397 ľudí, čo predstavuje vyše 22-percentný úbytok.

Graf 1

Miera nezamestnanosti

Zdroj: Štatistický úrad SR, graf INESS.

Medziročný pokles miery evidovanej nezamestnanosti zaznamenali všetky kraje SR, rozdiely v miere nezamestnanosti medzi jednotlivými krajinami však ostávajú aj naďalej výrazné. Najrýchlejšie klesla nezamestnanosť v Košickom kraji (o 2,32 percentuálneho bodu na 15,18 %¹), a v Nitrianskom kraji (o 2,30 percentuálneho bodu na 5,22 %). Najvyššia miera nezamestnanosti bola v decembri 2006 v Banskobystrickom (16,12 %) a Košickom (15,18 %) kraji, najnižšia naopak v Bratislavskom kraji (2,29 %).

¹ Podľa počtu evidovaných nezamestnaných na úradoch práce v decembri daného roku.

Rázne zlepšovanie trhu práce na Slovensku indikuje aj druhý ukazovateľ nezamestnanosti – miera nezamestnanosti vypočítavaná podľa výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) Štatistickým úradom SR. Tá v treťom kvartáli 2006 dosiahla 12,8 %, čo je v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roku pokles o 2,8 percentuálneho bodu.

Pokles miery nezamestnanosti je dôsledkom dynamického rastu zamestnanosti (a nie úbytkom ekonomicky aktívneho obyvateľstva.). Počet pracujúcich osôb v hospodárstve dosiahol v treťom štvrťroku² 2006 nové historické maximum – 2 320 800 ľudí, čo je o 3,8 % viac ako v rovnakom období minulého roku. Z celkového počtu pracovníkov pracovalo 4,4 % v sektore pôdohospodárstva (v treťom kvartáli minulého roku to bolo 5 %), 38,9 % v priemysle a stavebníctve (39,1 % v 3. štvrťroku 2005) a 56,6 % v službách (55,8 % v 3. štvrťroku 2005). V roku 2006 nepredpokladáme veľké zmeny v počte Slovákov pracujúcich v zahraničí. Podľa odhadu Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny pracovalo v roku 2006 v zahraničí okolo 140-tis. Slovákov (*V zahraničí...*, 2006), čo približne zodpovedá odhadom z roku 2005 (pozri predchádzajúcu *Súhrnnú správu*).

Príčiny pokračovania pozitívneho vývoja v zamestnanosti aj v roku 2006 možno hľadať najmä v zrýchlennom ekonomickom raste, ktorý je na rozdiel od verejnými výdavkami podporovaného ekonomického rastu v druhej polovici 90. rokov postavený na zdravých základoch.

Slovensko zaznamenalo v posledných rokoch významný rast objemu zahraničných investícií podmienený politickou stabilizáciou a ozdravnými ekonomickými opatreniami uskutočnenými na prelome tisícročí. Ekonomický rast pozitívne ovplyvnila aj daňová reforma druhej vlády Mikuláša Dzurindu. Podnikateľské prostredie a flexibilitu³ pracovného trhu zlepšili aj zmeny v zákonníku práce vtedajšieho ministra práce sociálnych vecí a rodiny Ľudovíta Kaníka.⁴ Koncom roku 2004⁵ došlo k oslabeniu postavenia a vplyvu odborov zrušením formalizovanej podoby tripartity.

Graf 2

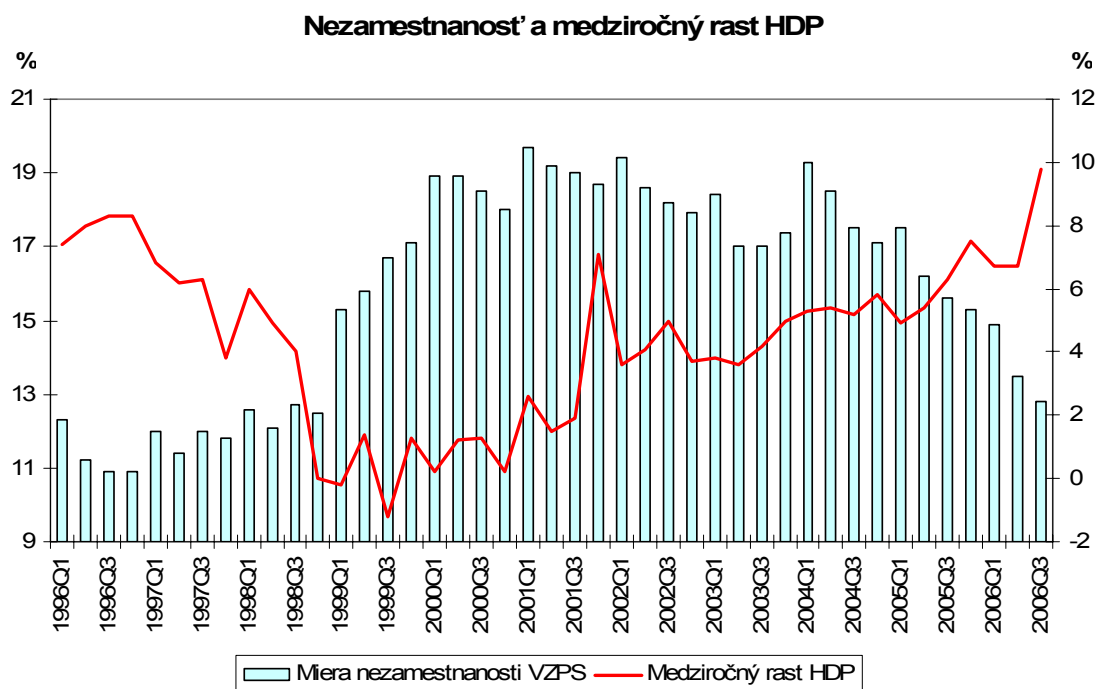
Nezamestnanosť a medziročný rast HDP

² Posledné údaje, ktoré sú k dispozícii.

³ Jednoduchšie zamestnávanie a na druhej strane jednoduchšie prepúšťanie zamestnancov znižuje náklady zamestnávateľov a umožňuje tak vytvorenie väčšieho počtu pracovných miest.

⁴ Napríklad voľné nastavenie odpracovaného času, flexibilné čiastočné úväzky alebo zjednodušený proces prepúšťania.

⁵ K 31. decembru 2004 sa skončila účinnosť zákona č. 166/1999 Z. z. o hospodárskom a sociálnom partnerstve (zákon o tripartite). Od tohto dátumu prebiehal dialóg medzi sociálnymi partnermi na dobrovoľnej, zákonom neupravenej báze.

Zdroj: Štatistický úrad SR, graf INESS.

V procese postupného rastu počtu pracujúcich dochádza aj k výrazným zmenám v ich štruktúre. Kým napríklad v treťom kvartáli roku 2001⁶ bolo vo verejnom sektore zamestnaných až 50,6 %⁷ zo všetkých zamestnancov, v rovnakom období roku 2006 to bolo už len 35,9 %. V zmenách v štruktúre pracujúcich sa odráža aj stále väčšia obľúba podnikania na živnosť ako flexibilnejšej alternatíve voči klasickému zamestnaneckému vzťahu, ktorá znižuje odvodové zaťaženie práce a umožňuje zamestnávateľom ľahšie znižovať stavy zamestnancov v prípade nedostatku práce. V treťom štvrtroku 2001 takýmto spôsobom⁸ vykonávalo činnosť 5,8 % všetkých pracujúcich, v rovnakom období roku 2005 to bolo už 9,8 % a rast pokračoval aj v roku 2006 na 10,3 % zo všetkých pracujúcich.

Zaujímavé sú aj zmeny v štruktúre nezamestnaných. Za posledných päť rokov klesol najrýchlejšie počet nezamestnaných vo veku do 24 rokov. V tejto kategórii sa však prejavil aj vplyv absolútneho poklesu početnosti tejto demografickej skupiny na Slovensku.⁹ Nárast v počte nezamestnaných vo veku 50 a viac rokov možno pripísať z veľkej miery posunu dôchodkového veku, ktorý vstúpil do platnosti v januári 2004.

Pri pohľade na rozdelenie nezamestnaných podľa úrovne dosiahnutého vzdelania zistíme, že od roku 2001 poklesol najvýraznejšie počet nezamestnaných s úplným stredným a vyšším

⁶ Nezamestnanosť na Slovensku v roku 2001 kulminovala, pozri graf 1.

⁷ Všetky údaje zo Štatistického úradu SR podľa metodiky VZPS.

⁸ Skupina Podnikatelia bez zamestnancov.

⁹ Počet obyvateľov vo veku 15 až 29 rokov klesol medzi rokmi 2001 a 2006 o viac ako 6 %.

odborným vzdelaním. Výrazne klesol (-40 %) aj počet nezamestnaných s učňovským vzdelaním, čo je najpočetnejšia skupina zo všetkých nezamestnaných. K výraznému zlepšeniu zamestnanosti vyučených pracovníkov prispeli vo veľkej miere zahraničné investície.¹⁰ V roku 2006 sa zvýšený dopyt po vyučenej pracovnej sile v regiónoch Slovenska, v ktorých sa rozbiehala výroba nových investorov, prejavil akútnym nedostatkom pracovníkov (pozri napríklad *V SR je nedostatok...*, 2006; *Slovensku chýbajú...*, 2006; *Stavebníctvo...*, 2006). Tento momentálny nedostatok na trhu práce je často riešený príchodom pracovníkov s požadovanou kvalifikáciou zo susedných krajín. Z pozitívneho ekonomického vývoja podľa dostupných údajov takmer vôbec neprofitujú nezamestnaní, ktorí majú iba základné vzdelanie. Ich počet za posledných šesť rokov fakticky stagnoval, čím sa zvýšil ich podiel na celkom počte nezamestnaných z 20 % v roku 2001 na 29 % v roku 2006.

Tabuľka 1

Štruktúra nezamestnaných (metodika VZPS)

	2001 Q3		2006 Q3		Zmena počtu
Celkový počet nezamestnaných (v tis.)	505,6		341,4		-32,5 %
Podľa veku	Počet	Podiel	Počet	Podiel	
15 – 24 rokov	165,5	32,7 %	83,8	24,5 %	-49,4 %
25 – 49 rokov	289,5	57,3 %	199	58,3 %	-31,3 %
50 a viac*	50,6	10,0 %	58,6	17,2 %	15,8 %
Podľa vzdelania	Počet	Podiel	Počet	Podiel	
Základné	100,6	19,9 %	99,7	29,2 %	-0,9 %
Učňovské	206,8	40,9 %	124,2	36,4 %	-39,9 %
Stredné (bez maturity)	14	2,8 %	9,2	2,7 %	-34,3 %
Učňovské s maturitou	22,7	4,5 %	17,5	5,1 %	-22,9 %
Úplné stredné všeobecné	24,2	4,8 %	10,3	3,0 %	-57,4 %
Úplné stredné odborné	120,4	23,8 %	65,8	19,3 %	-45,3 %
Vyššie odborné	2,1	0,4 %	0,5	0,1 %	-76,2 %
Vysokoškolské	14,7	2,9 %	13,4	3,9 %	-8,8 %
Bez školského vzdelania	0,1	0,0 %	0,8	0,2 %	700,0 %
Podľa dĺžky trvania nezamestnanosti	počet	podiel	počet	podiel	
do 1 mesiaca (vrátane)	22,8	4,5 %	17,3	5,1 %	-24,1 %
1 až 3 mesiace	37,6	7,4 %	22,1	6,5 %	-41,2 %
3 až 6 mesiacov	48,5	9,6 %	15,7	4,6 %	-67,6 %
6 mesiacov až 1 rok	107	21,2 %	39,2	11,5 %	-63,4 %
1 až 2 roky	105,7	20,9 %	48,7	14,3 %	-53,9 %
viac ako 2 roky	179,6	35,5 %	198,1	58,0 %	10,3 %
nezistené trvanie	4,5	0,9 %	0,3	0,1 %	-93,3 %

Poznámka: * Nárast spôsobený najmä zvýšením dôchodkového veku platným od januára 2004.

Zdroj: Štatistický úrad SR.

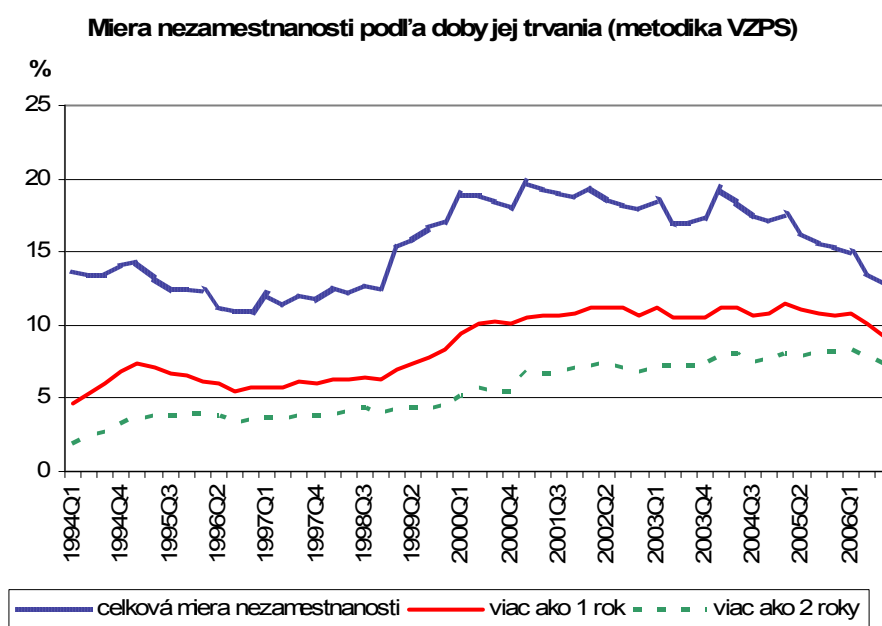
¹⁰ V automobilovom priemysle je to napríklad rozbeh výroby v roku 2006 ďalších dvoch veľkých automobiliek KIA a PSA Peugeot Citroën.

Nízke vzdelanie pozitívne koreluje s dobou trvania nezamestnanosti.¹¹ Výrazný pokles v počte nezamestnaných medzi rokmi 2001 a 2006 možno pozorovať medzi všetkými skupinami nezamestnaných rozdelených podľa dĺžky trvania nezamestnanosti s výnimkou skupiny dva roky a viac, kde došlo naopak k nárastu o 10,3 %.

Napriek rastu počtu nezamestnaných dlhšie ako dva roky, miere dlhodobej nezamestnanosti (definovanej ako podiel nezamestnaných s dobou nezamestnanosti dlhšou ako 1 rok) sa v treťom štvrtroku 2006 prvýkrát od roku 2000 podarilo klesnúť pod 10 %.

Graf 3

Miera nezamestnanosti podľa doby jej trvania (metodika VZPS)

Zdroj: Štatistický úrad SR, graf INESS.

Fenomén vysokého podielu dlhodobej nezamestnanosti (s dĺžkou trvania nad 1 rok) na celkovej nezamestnanosti je pre Slovensko charakteristický. Dlhodobo nezamestnaní tvoria až 72,3 %¹² všetkých nezamestnaných, čo je suverénne najvyšší podiel spomedzi všetkých krajín OECD. Najbližšie za Slovenskom sa nachádzajú Grécko (53,7 %)¹³ alebo Česká republika (53,6 %).¹⁴ Priemerný podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovej nezamestnanosti v krajinách OECD je 32,8 %.¹⁵

¹¹ V roku 2005 bol približne každý druhý nezamestnaný so základným vzdelaním (Beblavý – Senaj, 2006).

¹² V treťom štvrtroku 2006.

¹³ Dáta za rok 2005 z OECD „Labor Market Statistics“.

¹⁴ Dáta za rok 2005 z OECD „Labor Market Statistics“.

¹⁵ Dáta za rok 2005 z OECD „Labor Market Statistics“.

Za najväčší problém Slovenského trhu práce možno považovať práve vysokú mieru dlhodobej nezamestnanosti tvorenú najmä nízko vzdelanými občanmi.¹⁶ Keďže napriek podobnej vzdelanostnej úrovni je miera nezamestnanosti v Českej republike polovičná, možno dedukovať, že príčinou vysokej nezamestnanosti je hlavne nedostatok pracovných miest pre nízkokvalifikovaných zamestnancov (Beblavý – Senaj, 2006).

Za hlavné príčiny nedostatku pracovných miest pre nízko kvalifikovaných pracovníkov považujeme vysoké odvodové zaťaženie, ktoré bráni tvorbe pracovných pozícií s nižšou produktivitou, inštitút minimálnej mzdy a vysoké administratívne náklady spojené so zamestnávaním (bližšie pozri Karpiš – Ďurana – Ďurana – Jelenčiak, 2006).

Aj keď došlo po voľbách k výraznej zmene politickej orientácie vlády, očakávame, že v strednodobom horizonte nedôjde vzhľadom na zotrvačnosť ekonomického rastu krajiny k vážnym zmenám v pozitívnom trende vývoja nezamestnanosti. Silný vplyv odborov¹⁷ na politiku vlády v oblasti pracovného práva však môže priniesť necitlivé zmeny ohrozujúce flexibilitu a efektívne fungovanie pracovného trhu. Snaha o zákonnú ochranu zamestnancov zo strany odborov vedie k zvyšovaniu nákladov zamestnávateľov (ako napríklad plánované zavedenie povinnosti zamestnávateľa vyplatiť prepustenému zamestnancovi odstupné), čo môže v dlhodobom horizonte negatívne ovplyvniť konkurencieschopnosť miestnych subjektov a tým aj vývoj zamestnanosti na Slovensku.

2.1. AKTÍVNA POLITIKA TRHU PRÁCE

Aktívna politika trhu práce (APTP) sa v zmysle zákona o službách zamestnanosti realizuje prostredníctvom nasledovných nástrojov APTP:

- § 32 poskytovanie náhrad časti cestovných výdavkov uchádzača o zamestnanie, ktoré súvisia s absolvovaním vstupného pohovoru alebo výberového konania;
- § 42 informačné a poradenské služby;
- § 43 odborné poradenské služby (v rámci nich okrem iného realizované aj poskytovanie náhrad časti cestovných výdavkov súvisiacich s účasťou uchádzača o zamestnanie na aktivitách určených v individuálnom akčnom pláne);

¹⁶ Podľa Beblavý – Senaj, 2006 malo v roku 2005 viac ako 70 % dlhodobo nezamestnaných ukončené iba základné alebo učňovské vzdelanie.

¹⁷ Dňa 13. novembra 2006 bol sociálnymi partnermi schválený návrh novely zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a ústrednej štátnej správy (zákon o tripartite), ktorej prijatie bude znamenať opätovnú formalizáciu tripartitných rokovaní.

- § 46 vzdelávanie a príprava pre trh práce uchádzača o zamestnanie a záujemcu o zamestnanie;
- § 47 vzdelávanie a príprava pre trh práce zamestnanca;
- § 49 príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť;
- § 50 príspevok na zamestnávanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie;
- § 51 príspevok na vykonávanie absolventskej praxe;
- § 52 príspevok na aktivačnú činnosť;
- § 53 príspevok na sťahovanie za prácou;
- § 54 projekty a programy;
- § 56 príspevok na zriadenie chránenej dielne a chráneného pracoviska a na ich zachovanie;
- § 57 príspevok občanovi so zdravotným postihnutím na prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti;
- § 59 príspevok na činnosť pracovného asistenta;
- § 60 príspevok na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a na úhradu nákladov na dopravu zamestnancov.

Prehľad o využití niektorých nástrojov APTP v prvom polroku 2006 sú uvedené v tabuľke 2.

Tabuľka 2

**Využitie niektorých nástrojov aktívnej politiky trhu práce – porovnanie I. polrok 2005
vz. I. polrok 2006**

Nástroj APTP	1. polrok 2005		2. polrok 2006	
	Počet vytvorených- obsadených pracovných miest, resp. počet zaradených osôb, resp. počet podporených pracovných miest	Dohodnutá suma finančných prostriedkov (v Sk)	Počet vytvorených- obsadených pracovných miest, resp. počet zaradených osôb, resp. počet podporených pracovných miest	Dohodnutá suma finančných prostriedkov (v Sk)
§ 46	10 250	55 268 251	2 763	7 944 954
§ 49	5 323	325 285 528	5 751	369 171 589
§ 50	1 896	138 789 616	1 455	114 180 298
§ 51	11 291	154 933 217	7 337	71 495 988
§ 52	129 372	800 522 434	183 688	946 842 525
§ 56	143	21 021 323	252	43 070 908
§ 57	128	18 549 578	209	38 514 186
§ 59	20	3 128 184	46	4 159 614
§ 60	1 103	42 073 756	1 977	87 707 419
Spolu	159 526	1 559 571 887	203 478	1 683 087 481

Zdroj: Tabuľka prevzatá zo *Správy o sociálnej situácii obyvateľstva za 1. polrok 2006*. Bratislava, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR 2006.

Podľa správy MPSVR SR (*Správa o sociálnej...*, 2006) bolo za obdobie 1. polroka 2006 umiestnených 63 969 evidovaných uchádzačov o zamestnanie, čo je v porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2005 o 18 575 uchádzačov viac (nárast o 40,92 %).

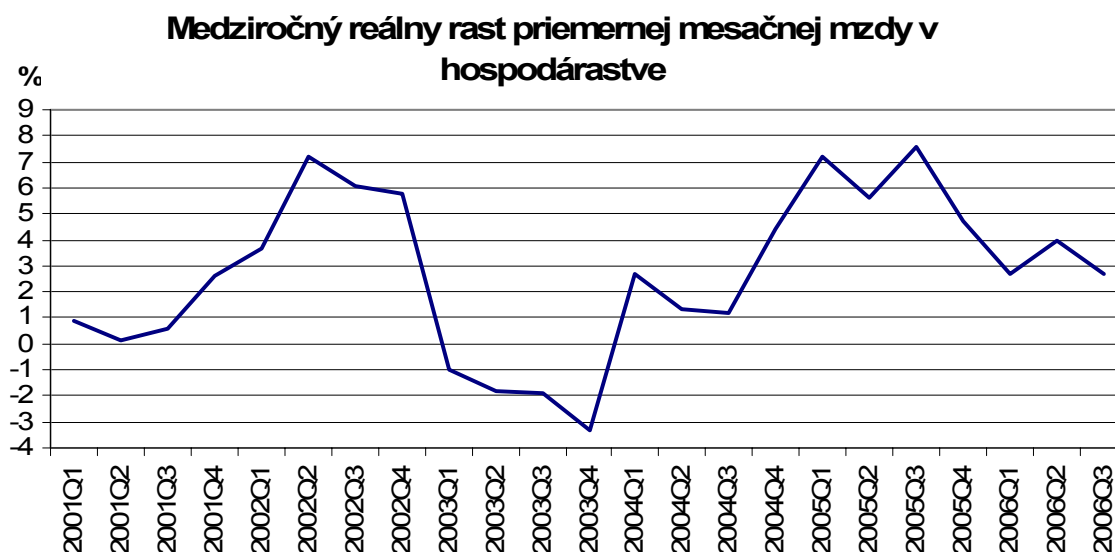
Začiatkom roku 2006 vstúpila do platnosti novela zákona o službách zamestnanosti, ktorej cieľom bolo posilniť prístup služieb zamestnanosti orientovaný na klientov a zvýšenie adresnosti aktívnych opatrení na trhu práce s cieľom zefektívniť používané prostriedky. Z viacerých zmien spomeňme napríklad skrátenie sankčného vyradenia z evidencie uchádzačov o zamestnanie zo šiestich na tri mesiace, ustanovenie ďalších dôvodov na vyradenie z evidencie (napríklad starostlivosť o dieťa do 10 rokov), na ktoré sa nebude vzťahovať sankčné vyradenie a uchádzač bude spätne zaradený do evidencie na požiadanie, zvýšenie maximálnej výšky príspevku na vzdelávanie a prípravu pre trh práce záujemcu o zamestnanie až do výšky 100 % oprávnených nákladov, zvýšenie príspevku absolventovi školy počas vykonávania absolventskej praxe na krytie jeho výdavkov na cestovné o 200 Sk, zavedenie nového príspevku na dochádzku za prácou vo výške maximálne 2 000 Sk na účely podpory najmä regionálnej, medziokresnej a cezhraničnej dochádzky za prácou a iné.

3. MZDY

Rast reálnych miezd sa v roku 2006 spomalil a v tretom kvartáli dosiahol 2,7 %.

Graf 4

Medziročný reálny rast priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve

Zdroj: Štatistický úrad SR, graf INESS.

Z hľadiska jednotlivých krajov rástli nominálne priemerné mzdy medziročne najrýchlejšie v Košickom (12 %) a Žilinskom kraji (10 %), pričom najvyššia hodinová priemerná mzda dosiahla 166 Sk (Bratislavský kraj). Na druhom mieste sa najmä vďaka vplyvu veľkého zahraničného zamestnávateľa spoločnosti U.S. Steel zaradil Košický kraj so 138 Sk za hodinu. Naopak najnižšie hodinové zárobky sú v Prešovskom kraji (90,3 Sk čiže až o 46 % menej ako v Bratislavskom kraji).

Tabuľka 3

Dynamika rastu priemerných hodinových zárobkov v podnikateľskej sfére (v Sk)
v medziročnom porovnaní podľa krajov

Kraj	2002 3.Q	2003 3.Q	2004 3.Q	2005 3.Q	2006 3.Q	Nárast 2006/2002	Nárast 2006/2005
Bratislavský	127,07	134,01	143,77	158,62	166,22	31 %	5 %
Trnavský	90,41	96,33	103,14	112,66	118,57	31 %	5 %
Trenčiansky	87,92	87,26	94,01	100,29	107,62	22 %	7 %
Nitriansky	84,54	87,93	91,68	94,23	100,58	19 %	7 %
Žilinský	86,6	90,25	98,46	101,47	111,22	28 %	10 %
Banskobystrický	85,39	85,11	92,3	97,29	102,54	2 %	5 %
Prešovský	78,71	81,11	83,26	86,27	90,3	15 %	5 %
Košický	109,6	117,38	125,01	124,09	138,98	27 %	12 %

Zdroj: Regionálna štatistika ceny práce. Bratislava, Trexima, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny 2006.

3.1. MINIMÁLNA MZDA

K 1. októbru¹⁸ 2006 zvýšila vláda Roberta Fica minimálnu mzdu o viac ako 10 % na 7 600 Sk mesačne. V razantnom navýšení minimálnej mzdy sa materializoval výrazný vplyv odborov na sociálnu politiku,¹⁹ ktorý získali odbory za otvorenú predvolebnú podporu najsilnejšej koalície strany Smer-SD. Premiér R. Fico verejne vyhlásil, že sa bude postupne zasadzovať o navyšovanie minimálnej mzdy, až kým nedosiahne 60 % priemernej mzdy v hospodárstve.²⁰ Umelé navyšovanie minimálnych mzdových nákladov bráni zamestnávateľom vytvárať nízkoпрíjmové pracovné miesta s nízkou produktivitou,²¹ čím len zhoršuje najvýraznejší problém slovenského pracovného trhu – nedostatok pracovných miest pre dlhodobo nezamestnanú nízkokvalifikovanú pracovnú silu. Negatívne efekty minimálnej mzdy sa paradoxne najviac prejavujú v zaostalejších regiónoch s vyššou nezamestnanosťou, kde sa priemerné mzdy pohybujú v blízkosti minimálnej sadzby. Najlepšou formou podpory tvorby pracovných miest pre nízkokvalifikovanú pracovnú silu by bolo úplné zrušenie inštitútu minimálnej mzdy.

4. SOCIÁLNA POMOC

V roku 2006 dostala jasnejšie kontúry zmena v tejto časti sociálneho zabezpečenia, ktorú nastolila druhá Dzurindova vláda v období 2002 – 2006. Pôvodný zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci zostal len torzom na riešenie sociálnej núdze, v dôsledku ktorej si nemôže občan sám ani s pomocou rodiny zabezpečiť základné životné podmienky (medzi formy riešenia patria: sociálne poradenstvo, sociálne služby, peňažný príspevok na kompenzáciu sociálnych dôsledkov osobám ťažko zdravotne postihnutým, peňažný príspevok za opatrovanie). Časti Sociálne služby a riešenie peňažných príspevkov na kompenzáciu sociálnych dôsledkov občanom s ťažko zdravotným postihnutím boli legislatívne pripravené v roku 2006, avšak pre predčasné parlamentné voľby sa do legislatívneho procesu nedostali.

¹⁸ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 540/2006 Z. z.

¹⁹ Návrhy Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny boli nižšie ako nakoniec schválený návrh odborárov, pozri *Minimálna...*, 2006.

²⁰ Menej ako 60 % priemernej mzdy v hospodárstve v súčasnosti podľa odhadu na základe Regionálnej štatistiky ceny práce (*Regionálna...*, 2006) zarába až 20 % zamestnancov. Pritom efektívna sadzba minimálnej mzdy je vyššia ako minimálna mzda definovaná v zákone. Minimálna mzda sa totiž podľa Zákonníka práce násobí koeficientom zo šesťmiestnej škály (od 1,0 do 2,0 po prírastkoch 0,2), ktorý je pracovnému miestu priradený na základe stupňa náročnosti. Nastavenie minimálnej mzdy na 60 % priemernej mzdy v hospodárstve môže preto viesť k paradoxnej situácii, keď niektoré pracovné miesta budú mať zadanú minimálnu mzdu vo výške 120 % z priemernej mzdy.

²¹ Viac k negatívnym efektom minimálnej mzdy pozri napríklad Neumark, 2006, www.showmeinstitute.org; alebo Karpiš – Ďurana Rich. – Ďurana Rad. – Jelenčiak, 2006, www.INESS.sk.

Z pôvodného zákona bola vyčlenená časť sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela, ktorú rieši od 1. septembra 2005 samostatná právna úprava č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Zákon má predovšetkým zabezpečovať predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzanie prehlbovania a opakovania porúch psychického vývinu fyzického vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálno-patologických javov.

4.1. RIEŠENIE HMOTNEJ NÚDZE

Pomoc v hmotnej núdzi upravuje zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi, ktorý vychádza z filozofie motivácie a poskytnutia perspektívy jednotlivcovi a jeho rodine. Zákon upravuje právne vzťahy pri posudzovaní hmotnej núdze občana a poskytovaní dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke. Občan, ktorý je bez príjmu, má nárok na pomoc zo strany štátu formou dávok v hmotnej núdzi. Konštrukcia dávky hmotnej núdze sa oproti roku 2005 nezmenila, zmenila sa jej výška nariadením vlády č. 486/2006 Z. z. od 1. septembra 2006 o 5,2 %. Percento zvýšenia kopíruje koeficient rastu nákladov nízkopříjmových domácností, ktorým sa upravili sumy životného minima od 1. júla 2006, teda pôvodné sumy už nezodpovedali výdavkom na zabezpečenie základných životných podmienok. Dávka sa určuje rozdielne pre rôzne typy spoločne posudzovaných osôb a celkovo sa poskytuje v šiestich úrovniach. V roku 2006 pribudla dávka pre rodičov starajúcich sa o deti do jedného roku veku.

Tabuľka 4

Konštrukcia dávky hmotnej núdze pre spoločne posudzovaný okruh osôb a jej výška v rokoch 2005 a 2006 (v Sk)

Dávka v hmotnej núdzi pre:	Suma od 1. 11. 2005	Suma od 1. 9. 2006
Jednotlivec	1 560	1 640
jednotlivec s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi	2 500	2 630
dvojica bez detí	2 710	2 850
dvojica s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi	3 700	3 890
jednotlivec s viac ako štyrmi deťmi	3 710	3 900
dvojica s viac ako štyrmi deťmi	4 950	5 210
zvýšenie dávky pre tehotné ženy o	350	350
dávka pre rodičov starajúcich sa o deti do jedného roka veku	-	350

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

Dávky v hmotnej núdzi sa zvyšujú o príspevky k dávke, ktoré sú uvedené v nasledovnej tabuľke. Majú predovšetkým riešiť náklady na zdravotnú starostlivosť, podporu získania, udržania alebo zvýšenia vedomostí, pracovných návykov za účelom pracovného uplatnenia. Príspevok na bývanie má pomôcť riešiť určenému okruhu osôb situáciu pri úhrade nákladov spojených s bývaním. Ochranný príspevok prináleží občanovi, ktorý si nedokáže zabezpečiť základné životné podmienky.

Tabuľka 5

Príspevky k dávke v hmotnej núdzi (v Sk)

Názov príspevku k dávke v hmotnej núdzi	K 1. 9. 2005	K 1. 9. 2006
Príspevok na zdravotnú starostlivosť	50 Sk	60 Sk
Aktivačný príspevok	1 700 Sk	1 900 Sk
Príspevok na bývanie	1 130 Sk – jeden občan v hmotnej núdzi 1 920 Sk – ak ide o občana v hmotnej núdzi a ďalšie s ním posudzované osoby	1 460 Sk – jeden občan v hmotnej núdzi 2 300 Sk – ak ide o občana v hmotnej núdzi a ďalšie s ním posudzované osoby
Ochranný príspevok	1 700 Sk	1 900 Sk

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

V prvom polroku 2006 bolo v priemere 174 610 poberateľov dávky a príspevkov k dávkam, ktorým bola vyplatená čiastka 3,798 mld. Sk. Priemerná výška mesačnej dávky a príspevkov dosiahla sumu 3 625 Sk, čo v porovnaní s predchádzajúcim porovnateľným obdobím (1. polrok 2005) predstavuje nárast o 11,95 %, absolútne o 387 Sk (*Správa...*, 2006).

V 1. polroku 2006 bolo priemerne mesačne 372 118 občanov evidovaných v systéme pomoci v hmotnej núdzi, čo predstavovalo 6,9-percentný podiel na celkovom počte obyvateľov Slovenska. V porovnaní s rovnakým obdobím došlo k minimálnemu poklesu, t. j. o 0,2 percentuálneho bodu.

Štruktúra poberateľov dávky v hmotnej núdzi a ich počet je nasledovný:

- jednotlivci – 99 068;
- rodín bez detí – 11 822;
- rodín s deťmi – 63 721.

Oproti predchádzajúcemu porovnateľnému obdobiu došlo k poklesu počtu u všetkých kategórií.

Od 1. januára 2006 sa v rámci pomoci v hmotnej núdzi zaviedla nová dávka, ktorá sa poskytuje rodičom dieťaťa do jedného roku veku. Predstavuje čiastku 350 Sk a za 1. polrok bola poskytnutá 5 244 rodinám.

K 30. júnu 2006 bolo v priemere 106,7-tis. osôb, ktoré spĺňali podmienky na aktivačný príspevok, z toho tvorilo až cca 93 % uchádzačov o zamestnanie, ktorí sa zúčastňovali menších obecných služieb, resp. dobrovoľníckych prác. Nárok na aktivačný príspevok vznikol aj občanovi, ktorý bol dlhodobo nezamestnaný, zamestnal sa a jeho príjem nepresiahol hranicu trojnásobok minimálnej mzdy, alebo začal vykonávať samostatne zárobkovú činnosť po dobu šiestich mesiacov. Takýchto poberateľov bolo 8 338 , ktorí sa zamestnali a 1 242 občanov z dôvodu, že začali vykonávať samostatne zárobkovú činnosť.

Čo do počtu poberateľov je významný príspevok na bývanie (v rámci dávky v hmotnej núdzi), ktorý bol v 1. polroku priemerne mesačne vyplácaný takmer 69-tis. občanom. Z poberateľov príspevku na bývanie tvorí 44,9 % samostatne posudzovaných občanov (suma 1 360 Sk) a 55,1 % občanov so spoločne posudzovanými osobami (2 150 Sk). Oproti 1. polroku 2005 vzrástol počet poberateľov (o 11,6 %), ktorý má za následok vplyv legislatívnej zmeny.

Ďalší podstatnejší nárast sa prejavil v neoficiálnych číslach za rok 2006, cca o 44-tis., ktorý bol spôsobený ďalšou legislatívnou zmenou k 1. septembru 2006, a to najmä rozšírením okruhu poberateľov príspevku na bývanie – dôchodcovia, aj obyvatelia domovov dôchodcov. Je to jeden z prejavov a krokov novej vlády, ktorými rozširuje počet obyvateľov na „štatistických chudákov“.

4.2. VIANOČNÝ PRÍSPEVOK DÔCHODCOM

Ku kurióznejšej situácii došlo v uplynulom roku po predstavení programového vyhlásenia novej vlády, v ktorom sa objavilo niekoľko nesystémových opatrení. Jedným z nich bol aj prísľub poskytnutia vianočného príspevku dôchodcom. Prísľub sa novej vláde podarilo splniť, keď Národná rada SR (NR SR) 24. októbra 2006 schválila zákon o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku. Príspevok bol diferencovaný podľa výšky dôchodku. Týkalo sa to viac ako 1 milióna dôchodcov a náklady súvisiace so zavedením tohto nesystémového inštitútu boli cca 1,7 mld. Sk a boli hradené zo štátneho rozpočtu. Situácia bola kuriózna tým, že sľub nepokryl všetkých dôchodcov a v druhom rade aj tým, že v rozpočte na rok 2007 sa čiastka na takýto príspevok už neobjavila.²² Ukazuje sa, že sa ľahko

²² Výška dôchodku do 3 455 Sk – príspevok 2 000 Sk; výška dôchodku od 3 456 Sk do 6 910 Sk – príspevok 1 750 Sk; výška dôchodku od 6 911 Sk do 10 365 Sk – príspevok 1 500 Sk.

rozdáva, keď je z čoho, resp. ľahko sa zavádza populistické opatrenie, ťažšie sa však na nesystémové opatrenie hľadajú zdroje.

4.3. DÁVKY PRE DETI Z RODÍN V HMOTNEJ NÚDZI

Dňa 1. januára 2006 nadobudol účinnosť novelizovaný výnos MPSV SR o poskytovaní dotácií na stravu, na školské potreby a na motivačný príspevok pre deti, ktorý je pokračovaním podpory prístupu k vzdelávaniu najmä detí z nízkopríjmových rodín a podpory na zvyšovanie rovnosti šancí prístupu k vzdelaniu, v snahe predchádzať reprodukcii chudoby z generácie na generáciu. Dotačné programy je možné uplatniť na všetkých základných školách, v prípade dotácie na stravu aj v materských školách a pre deti z prípravných tried materských škôl aj dotácie na školské potreby. V prípade dotácie na motivačný príspevok sa zachovalo prospechové kritérium.

Tabuľka 6

Prehľad o čerpaní prostriedkov a o počte detí, ktorým boli poskytnuté dotácie v roku 2006

Dotácia na:	Rozpočtovaná čiastka (v mil. Sk)	Očakávaná skutočnosť (v mil. Sk)	Počet detí
stravu	375,6	378,2	90 000
školské potreby	60,0	89,6	86 000
motivačný príspevok	174,0	118,6	30 000

Zdroj: www.upsvar.sk/statistika.

5. SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE

Politika vlády v oblasti sociálneho zabezpečenia v uplynulom roku bola charakteristická dvomi rozdielnymi polčasmi. Dosluhujúca vláda sa zameriavala na úpravy prijatých zásadných reforiem sociálneho systému spred troch rokov. Zmeny priniesli zlepšenie finančnej situácie niektorých sociálnych skupín.

Predstavitelia novej vlády už pred voľbami kritizovali celkovú koncepciu sociálnej reformy, ktorá podľa nich priniesla nárast a nie riešenie chudoby na Slovensku. Za pol roka svojho pôsobenia však nová vláda nepredstavila vlastnú koncepciu zmien v sociálnom systéme, prijaté zmeny zákonov boli len čiastkovými úpravami bez zamerania na riešenie skutočných problémov.

5.1. SOCIÁLNE POISTENIE

Sociálne poistenie je formálne poistným systémom zriadeným s cieľom zabezpečiť ochranu najmä ekonomicky aktívneho obyvateľstva v prípade vymedzených sociálnych udalostí (choroba, materstvo, úraz, staroba). Poistný systém pozostáva z piatich poistných fondov a správneho fondu. Na rozdiel od poistenia poskytovaného komerčnými poisťovňami na trhu je sociálne poistenie vo veľkej miere povinné a nezohľadňuje individuálne rozdiely medzi poistencami. S výnimkou fondu dôchodkového a čiastočne úrazového poistenia sa prispievanie a výplata dávok z fondov viaže na pracovný život poistencov. Špecifické postavenie má dôchodkové poistenie, ktoré výplatu dávok viaže na ukončenie ekonomicky aktívneho života. Sociálne poistenie je spravované Sociálnou poisťovňou, od roku 2005 jej činnosť dopĺňajú súkromné dôchodkové správcovské spoločnosti. Výsledok hospodárenia Sociálnej poisťovne významne ovplyvňuje bilanciú rozpočtu verejnej správy.

V štruktúre systému sociálneho poistenia nedošlo v roku 2006 k zásadným zmenám. Sadzby odvodov z vymeriavacieho základu, ktoré určujú výšku príjmov poistných fondov, ostali nezmenené počas celého roka:

Tabuľka 7

Sadzby odvodov sociálneho poistenia

Poistenie / Platiteľ	Zamestnanec	Zamestnávateľ	SZČO	Štát ²³	Sociálna ²⁴ poisťovňa
Nemocenské	1,4 %	1,4 %	4,4 %	—	—
Starobné poistenie/ Dôchodkové sporenie	4 %	14 %	18 %	18 %	18 %
Invalidné poistenie	3 %	3 %	6 %	6 %	—
Úrazové poistenie	—	0,3 – 2,1 %	—	—	—
Poistenie v nezamestnanosti	1 %	1 %	2 %*	—	—
Garančné poistenie	—	0,25 %	—	—	—
Rezervný fond	—	4,75 %	4,75 %	2 %	—

Poznámka: * Dobrovoľne.

²³ Štát platí poistné na starobné poistenie, invalidné poistenie a poistné do rezervného fondu solidarity za:

- fyzickú osobu, ktorá sa osobne a celodenne stará o dieťa do šiestich rokov jeho veku;
- osobu, ktorá sa stará o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom do osemnástich rokov jeho veku;
- za osobu, ktorej sa poskytuje peňažný príspevok za opatrovanie v rozsahu najviac 12 rokov.

²⁴ Sociálna poisťovňa platí poistné na starobné poistenie za poberateľov invalidného dôchodku do dovŕšenia dôchodkového veku zo základného fondu invalidného poistenia do základného fondu starobného poistenia.

Zdroj: Zákon o sociálnom poistení č. 461/2003 Z. z.

Odvodové zaťaženie je významným faktorom ovplyvňujúcim pracovné vzťahy, pretože predstavuje 26 % nákladov zamestnávateľa na mzdu a 13,4 % z hrubej mzdy zamestnanca.²⁵ Vysoké odvodové zaťaženie je v prípade pozícií s nízkou pridanou hodnotou často bariérou ich vzniku.

Zákon 461/2003 Z. z. upravujúci podmienky sociálneho poistenia bol v priebehu posledného roka päťkrát novelizovaný. Úpravy sa týkali hlavne starobného (invalidného) poistenia a vedenia Sociálnej poisťovne.²⁶ Na základe zákona č. 677/2006 Z. z. došlo k zrušeniu riadiaceho orgánu Rady riaditeľov, ktorá bola nahradená postom generálneho riaditeľa. Ten bude menovaný vládou na obdobie šiestich rokov. Kontrolné funkcie boli posilnené o post hlavného kontrolóra, ktorý je menovaný na štyri roky a zodpovedá sa dozornej rade Sociálnej poisťovne. Počet členov dozornej rady bol znížený na jedenásť.²⁷

5.2. DÔCHODKOVÉ POISTENIE

Systém dôchodkového poistenia pozostáva z dvoch základných zložiek: starobného poistenia (od roku 2005 kombinovaného so starobným sporením) a invalidného poistenia. Starobné poistenie je zriadené za účelom zabezpečenia príjmu v starobe a pre prípad úmrtia poistenca. Invalidné poistenie finančne kompenzuje pokles miery schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť v dôsledku dlhodobého nepriaznivého zdravotného stavu poistenca a pre prípad jeho úmrtia. Okrem povinného dôchodkového poistenia spravovaného verejnoprávnou Sociálnou poisťovňou je dôchodkový poistný systém rozšírený o doplnkové dôchodkové poistenie, ktoré štát podporuje nepriamo formou daňových úľav.

²⁵ Vráťane zdravotných odvodov. Ak zamestnávateľ oceňuje pridanú hodnotu zamestnanca sumou 20 000 Sk, v čistej nezdanenej mzde mu bude môcť vyplatiť 12 817 Sk (64,1 % mzdových nákladov).

²⁶ Na základe novelizácie zákona 461/2003 Z. z. má Sociálna poisťovňa povinnosť znovu určiť výšku dôchodkových dávok dôchodcom, ktorých dôchodok bol priznaný podľa zákona č. 100/1988 Zb. a jeho suma bola obmedzená najvyššou výmerou alebo bola vypočítaná z upraveného priemerného mesačného zárobku 4 067 Sk.

²⁷ Členovia dozornej rady: predsedom je minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 3 zástupcovia navrhnutí reprezentatívnymi združeniami odborových zväzov, 3 zástupcovia navrhnutí reprezentatívnymi združeniami zamestnávateľov, 1 zástupca Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a 2 zástupcovia Ministerstva financií SR, 1 zástupca navrhnutý záujmovými združeniami občanov reprezentujúcimi poberateľov dôchodkových dávok.

Reforma dôchodkového systému započatá v roku 2004 doznievala ešte v roku 2006. Došlo k niektorým korekciám a nápravám nedostatkov²⁸ pri prijímaní reformy, uplynulý rok bol zároveň testom ochoty obyvateľstva vstúpiť do systému sporenia si na súkromný dôchodkový účet. Podstata reformy, t. j. zavedenie kapitálového zhodnocovania úspor a zavedenie zásluhovosti v starobnom poistení, však ostala nezmenená, a to aj po nástupe novej vlády. Tá však svojimi vyjadreniami vo veľkej miere spochybňuje potrebnosť reformy popieraním existencie a naliehavosti demografickej krízy.²⁹

O fenoméne starnutia obyvateľstva a klesajúcej pôrodnosti však nemôže byť pochyb. Nasledujúca tabuľka dokumentuje rastúci podiel občanov v dôchodkovom veku ako aj rastúci vek populácie:

Tabuľka 8

Podiel občanov v dôchodkovom veku a priemerný vek populácie

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Podiel skupiny muži 60+/ženy 55+ na SR (v %)	17,79	17,93	18,07	18,11	18,39	18,67	18,98	19,31
Priemerný vek	35,38	35,68	35,98	36,17	36,5	36,82	37,13	37,41

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Medzi rokmi 1980 – 2005 vzrástol počet obyvateľov starších ako 60 rokov o 20 %. Dynamiku starnutia obyvateľstva, ktorá kladie najväčšie nároky na priebežný dôchodkový systém, je možné ukázať aj inak. Kým v roku 1990 bola skupina ľudí, ktorí do desiatich rokov vstúpia do dôchodkového veku (50 – 59) 495 487, v roku 2005 to už bolo 723 287, čo predstavuje nárast o 46 %. Pôvodné nastavenie systému dôchodkového zabezpečenia nedokázalo reagovať na rastúci počet dôchodcov bez toho, aby nedochádzalo k nivelizácii a znižovaniu dôchodkov. Reforma dôchodkového systému bola nevyhnutná vzhľadom na rast súčasných ale aj budúcich nárokov na výplatu dôchodkov.³⁰

Avšak ani po troch rokoch reformného úsilia nie je možné povedať, že reforma priniesla konečné riešenie problému financovania medzigeneračnej solidarity v dôchodkovom systéme. Fond starobného poistenia je stratový a to aj s podporou rezervného fondu solidarity a

²⁸ Prepočítavanie sirotských, vdovských, vdoveckých a niektorých starobných dôchodkov; priznávanie a prehodnotenie invalidných dôchodkov; zrušenie odvodových bonusov; spomalenie rastu miery zásluhovosti.

²⁹ Minister financií Ján Počiatek vyhlásil: „A čo keď sa zmení psychológia ľudí a zrazu pochopia, že majú vzhľadom na nádherný život, ktorý tu bude, ambíciu plodiť viac detí?“ (Počiatek, 2006)

³⁰ Keby nebol druhý pilier zavedený, v roku 2050 by sa museli verejné financie vyrovnat' s vyšším deficitom nie o 9,3 % HDP, ale až o 11,7 % HDP (Aktualizácia..., 2006).

netransparentných transferov prebytkov z ostatných fondov Sociálnej poisťovne.³¹ Vyrovnané hospodárenie Sociálnej poisťovne je závislé od transferov privatizačných príjmov zo štátnych finančných aktív.

Nová vláda za pol roka pôsobenia nepredstavila vlastnú koncepciu riešenia deficitného prvého piliera. Naopak, vyjadrenie premiéra skôr naznačujú nepochopenie podstaty reformy, keď za príčinu schodku označuje kapitalizačné sporenie. Chýbajúca koncepcia skutočného riešenia bola ku koncu roka nahradená nesystémovým rozdávaním štátnych zdrojov vo forme vianočného príspevku.

5.2.1. Starobné poistenie

Výdavky fondu starobného poistenia vo výške 96,7 mld. Sk (*Návrh rozpočtu...*, 2006) predstavujú zhruba tri štvrtiny výdavkov Sociálnej poisťovne. V uplynulom roku počet poberateľov dôchodkov vzrástol na 1 227 033, z toho poberateľov starobných dôchodkov bolo 913 959. Rast poberateľov bol spôsobený hlavne nárastom vyplácaných predčasných dôchodkov. Priemerný dôchodok sólo dôchodcu k 30. novembru 2006 dosahoval 8 219 Sk, čo znamená medziročný nárast o 6,96 % (57,9 % priemernej čistej mesačnej mzdy k 30. septembru 2006).

V roku 2006 došlo k úprave výpočtu dôchodkovej dávky pri jej priznávaní. Úprava spočívala v spomalení zavádzania princípu zásluhovosti do výpočtu dávky a predĺženie obdobia, v ktorom sa bude uplatňovať princíp solidarity s nižšie príjmovými poistencami až do roku 2014.³²

Príjmy fondu starobného poistenia z poistných odvodov vrátane rezervného fondu dosiahli 70,85 mld. Sk. Je zrejmé, že aj po započítaní príspevkov na dôchodkové sporenie vo výške 17,8 mld. Sk vykazuje priebežná schéma dôchodkového poistenia deficit na úrovni 8 mld. Sk. Znižovanie tohto deficitu bez zásahu do sadziieb odvodov alebo spôsobu výpočtu hodnoty dôchodku nie je možné. Rast priemerného vyplácaného dôchodku dnes reflektuje dva základné princípy jeho stanovenia a to zásluhovosť a valorizáciu. Valorizácia je nastavená

³¹ Sadzby prebytkových fondov, popísaných nižšie, by mali byť znížené, aby boli vyrovnané príjmy a výdavky fondov. O túto časť by v prípade absencie ostatných zmien mali byť zvýšené odvody do systému dôchodkového poistenia, resp. sporenia.

³² Maximálny dôchodok vypočítaný z maximálneho vymeriavacieho základu by bez navrhovanej redukcie v roku 2006 dosiahol 19 498 Sk. Maximálny dôchodok, ktorý bude vypočítaný od 1. januára 2006: 17 895 Sk. Rozdiel: -1 603 Sk. Tzv. minimálny dôchodok (zohľadňuje priemerný osobný mzdový bod občana na úrovni minimálnej mzdy) bez navrhovanej redukcie: 4 274 Sk. Minimálny dôchodok od 1. januára 2006: 5 115 Sk. Rozdiel: -841 Sk (www.socpoist.sk).

podľa švajčiarskeho modelu, t. j. zohľadňuje tak infláciu, ako aj rast priemernej mzdy v hospodárstve.³³ Tento model abstrahuje od skutočnosti, že potreba zvyšovania príjmov dôchodcu sa odvíja len od rastu inflácie. V podmienkach Slovenska s vyšším rastom priemernej mzdy to znamená, že rast dôchodkov kopíruje rast poistných príjmov a nie je teda možné hospodársky rast „využiť“ na znižovanie deficitu fondu starobného poistenia.³⁴ Dôchodky rastúce na úrovni rastu priemernej mzdy v spojitosti s rastúcim počtom poberateľov tak automaticky vedú k zvyšovaniu už existujúceho deficitu.

Reforma dôchodkového poistenia priniesla aj podstatné zvýšenie miery zásluhovosti. V predchádzajúcom čisto priebežnom dôchodkovom systéme bola maximálna výška dôchodku udržiavaná relatívne nízko, aby zohľadňovala nízke príjmy systému a potrebu vyplácať akceptovateľnú výšku minimálneho dôchodku. Po troch rokoch reformy poberá 29 % (170 000) dnešných dôchodcov vyšší dôchodok, ako bol maximálny dôchodok v roku 2003 (9 219 Sk). Bývalá vláda argumentovala potrebou zohľadnenia výšky celoživotných príspevkov do systému vo vyplácanom dôchodku. Prvok zásluhovosti je však naplno uplatnený v kapitalizačnom pilieri, preto výpočet výšky dôchodku účastníkov sporivej zložky by zásluhovosť už nemal obsahovať v záujme zníženia budúceho zadlžovania.³⁵ Deficit prvého piliera nie je možné obmedziť bez úpravy valorizačného vzorca. Ani tieto úpravy však nezabránia vzniku dlhov v období nasledujúcich desiatich rokov. Deficit je celospoločenským bremenom, preto po vyčerpaní privatizačných výnosov by mal byť hradený z daňových príjmov, ktoré populáciu zasahujú rovnomernejšie ako odvody do poistných fondov.

5.2.2. Invalidné dôchodky

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 460/2006 Z. z. potvrdil, že nové kritériá priznávania sumy a nároku na invalidný dôchodok ustanovené v zákone o sociálnom poistení vnášajú do minulých skutkových a právnych vzťahov právnu neistotu. Na základe tohto zákona dôjde v priebehu nasledujúcich troch rokov k prehodnoteniu nároku aj sumy dnes vyplácaných invalidných dôchodkov. Novelizácia zákona garantuje, že pri takomto

³³ Hodnota dôchodkového bodu, ktorá je rozhodujúca pri priznaní dôchodku je valorizovaná o celý rast priemernej mzdy.

³⁴ Podľa odhadov Richarda Sulíka by viazanie len na infláciu prinieslo úsporu 2 mld. ročne (www.sulik.sk, Newsletter, č. 23).

³⁵ Viac v práci Karpiš – Ďurana Rad.– Ďurana Rich., 2006, www.INESS.sk.

prepočítaní sa dôchodok poberateľovi, ktorého invalidita bola prehodnotená po 31. decembri 2003, nezníži. O invalidnom dôchodku a čiastočnom invalidnom dôchodku rozhodne na základe podnetu poisťovne Sociálna poisťovňa. Odhadované náklady na doplatenie už vyplatených dôchodkov by mali dosiahnuť približne 900 miliónov korún. Na základe prepočítania a navýšenia sumy vyplácaných dôchodkov dôjde k mesačnému zvýšeniu výdavkov Sociálnej poisťovne od 1. augusta 2006 o 40 miliónov korún.

5.3. DÔCHODKOVÉ SPORENIE

V polovici roka 2006 sa skončila možnosť dobrovoľne sa rozhodnúť pre vstup do kapitalizačného piliera. Od 1.7.2006 sa novými sporiteľmi stanú len mladí, nastupujúci do pracovného procesu. K 31.12.2006 dosiahol počet sporiteľov 1,538 milióna. Toto číslo presiahlo všetky optimistické odhady, hoci počet aktívnych sporiteľov je zhruba o 250 000 nižší. Slovenská realita odzrkadľuje nízku dôveru občanov v strednej Európe k štátom garantovaným poisťným schémam. Podľa prieskumu verejnej mienky si len jeden z desiatich pracujúcich myslí, že štátom vyplácaná penzia bude stačiť na pokrytie ich výdavkov po odchode do dôchodku.³⁶

Dôchodková reforma priniesla občanom možnosť sledovať hodnotu svojich úspor. Ich súkromný charakter spojený z možnosťou dediť úspory sú považované za najdôležitejšie znaky dôchodkovej reformy.³⁷

Registrácia klientov v správcovských spoločnostiach, respektíve snahy sprostredkovateľov získať čo najviac klientov, sa neobišla bez niektorých problémov. V roku 2006 došlo okrem ďalšieho nárastu registrovaných sporiteľov k relatívne vysokej miere prestupov. Takmer 150 000 sporiteľov sa rozhodlo zmeniť správcovskú spoločnosť. Vyskytli sa prípady, keď došlo k falošným prestupom bez vedomia sporiteľa. Zákonodarca identifikoval príčinu tohto stavu v možnosti sprostredkovateľov profitovať z každého prestupu. Prijatá novelizácia zákona 43/2004 Z. z. preto z procesu prestupu vylúčila sprostredkovateľov, pri prestupe musí žiadať sporiteľ Sociálnu poisťovňu o vydanie akceptačného listu a za úkon zaplatí poplatok 500 Sk. Decembrová novela zákona o starobnom dôchodkovom sporení stanovila aj

³⁶ Výsledky prieskumu trhu, ktorý v krajinách strednej a východnej Európy realizovali Fessel&GfK, SMG_KRC, RmPLUS, TNS MODUS v mene Bank Austria Creditanstalt (BA-CA), pozri www.hvb-bank.sk.

³⁷ Prieskum agentúry MVK realizovaný v období od 17. do 23. marca 2006 na reprezentatívnej vzorke 1 500 respondentov vo veku 18 – 40 rokov, výsledky zverejnené Asociáciou dôchodcovských správcovských spoločností 12. apríla 2006.

maximálnu možnú províziu pre sprostredkovateľa pri získaní jedného klienta pre penzijnú spoločnosť, a to vo výške najviac 6 % z priemernej mzdy na Slovensku, čo v tomto roku predstavuje 1 036 Sk.

Časť odbornej verejnosti kritizovala zavedenie poplatku za nepotrebné, obmedzujúce slobodu sporiteľov vo výbere fondu a vedúce ku konzervovaniu súčasného rozdelenia sporiteľov medzi fondmi. Správcovské spoločnosti argumentovali tým, že v prípade spoločného postupu vedúceho k obmedzeniu prestupov by boli obvinené z porušenia pravidiel hospodárskej súťaže. Navyše, platná legislatíva im neumožňovala zavedenie nového poplatku.

Okrem úpravy procesu prestupu nový zákon stanovil maximálnu hranicu na ročné reklamné a marketingové výdaje na 1 000 násobok priemernej mzdy. Maximálny mesačný poplatok za správu dôchodkového účtu, ktorý DSS účtuje klientovi, klesol z 0,08 % úspor na 0,075 % mesačne a neskôr nebude môcť prekročiť 0,065 %. Tým sa zvýši výnosnosť a teda zisk sporiteľov. Takisto došlo k zníženiu penále, ktoré platí Sociálna poisťovňa za neodvedenie príspevkov z 18,1 % na základnú úrokovú sadzbu Národnej banky Slovenska.

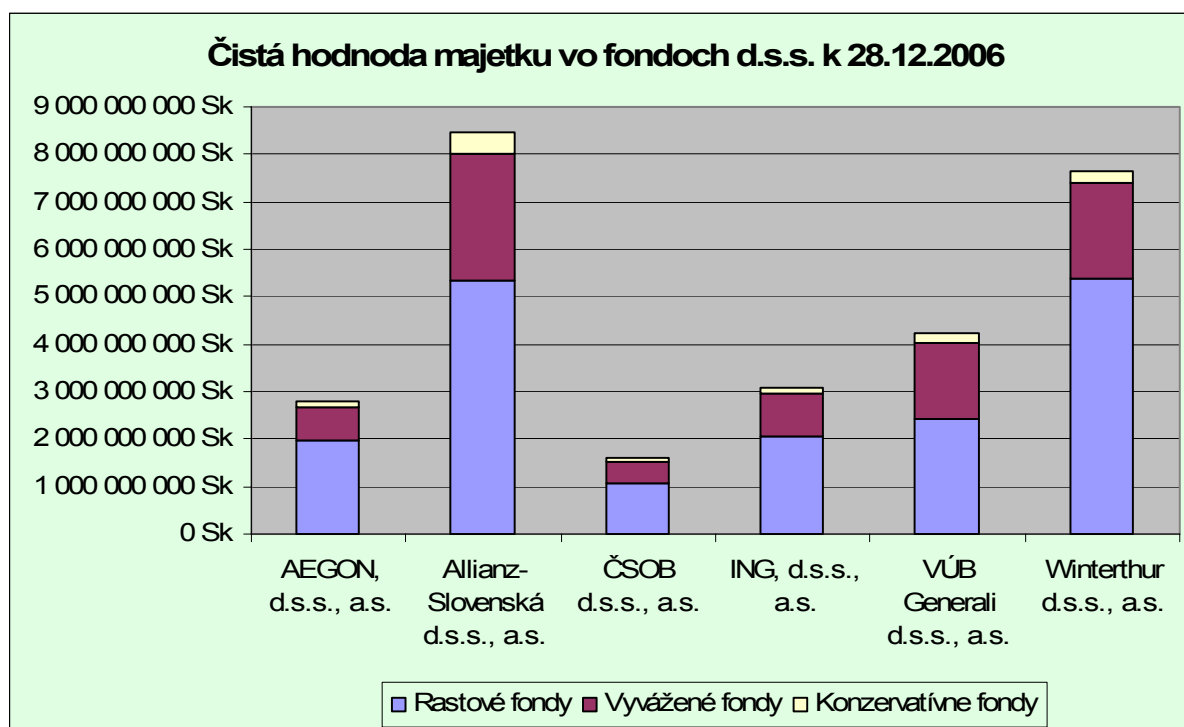
V priebehu uplynulého roka došlo ku konsolidácii správcovských spoločností. Prvá dôchodková sporiteľňa d. s. s., a. s., sa zlúčila s Allianz – Slovenskou dôchodkovou d. s. s., a. s. k 1. marcu 2006. Sympatia – Pohoda, d. s. s., a. s. sa zlúčila so spoločnosťou ING, d. s. s., a. s., ešte na sklonku roka 2005. Spoločnosť Credit Suisse Life&Pensions d. s. s., a. s., zmenila s účinnosťou od 1. januára 2006 názov na Winterthur d. s. s., a. s.

Úspory vo fondoch vzrástli v roku 2006 o 18,35 mld. Sk na celkových 27,77 mld. Sk.³⁸

³⁸ Zdroj: Asociácia dôchodkových správcovských spoločností, hodnota k 28. 12. 2006.

Graf 5

Čistá hodnota majetku vo fondoch DSS k 28. 12. 2006

Zdroj: Asociácia dôchodkových správcovských spoločností.

Takmer tretinu úspor spravuje Allianz Slovenská d. s. s. Väčšina, 65,8 % celkových zdrojov je sústredených do rastových fondov, ktoré majú najvyšší potenciál zhodnotenia, ale aj riziko s tým spojené. Zhruba tretina úspor je zhodnocovaná vo vyvážených fondoch, len 4 % úspor spravujú konzervatívne fondy.

Výnosnosť fondov je limitovaná zákonom stanovenými druhmi cenných papierov, do ktorých môžu fondy investovať. Vzhľadom na krátkosť doby sporenia sú rozdiely v zhodnotení úspor troch skupín fondov relatívne nízke. Rozdiel v najvyššom ročnom zhodnotení rastového fondu v porovnaní s najnižším zhodnotením konzervatívneho fondu dosiahol len 1,96 %.³⁹ Mieru medziročnej inflácie 4,2 % pokorili rastové aj vyvážené fondy s výnimkou fondov ING d. s. s. Konzervatívne fondy zaostali vo výkonnosti za infláciou v intervale 0,3 % – 0,6 %. Porovnanie výnosnosti a aktuálnej hodnoty dôchodkovej jednotky je uvedené v nasledujúcej tabuľke.⁴⁰

³⁹ Zdroj: Trend, č. 2, 2007, na základe údajov ADSS k 5. januáru 2007, zhodnotenie od 31. decembra 2005 (údaje ING k 4. januáru 2007).

⁴⁰ Zdroj: Trend, č. 2, 2007. Aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky: podiel čistej hodnoty majetku v dôchodkovom fonde a počtu všetkých dôchodkových jednotiek všetkých sporiteľov daného dôchodkového fondu v deň výpočtu.

Tabuľka 9**Výnosy dôchodkových fondov**

Správca	Konzervatívne fondy		Vyvážené fondy		Rastové fondy	
	Aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky	Zhodnotenie v % p. a.	Aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky	Zhodnotenie v % p. a.	Aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky	Zhodnotenie v % p. a.
AEGON, d. s. s., a. s.	1,0652	3,36 %	1,0865	4,49 %	1,0867	4,64 %
Allianz-Slovenská d. s. s., a. s.	1,0689	3,90 %	1,0826	4,91 %	1,0895	5,30 %
ČSOB d. s. s., a. s.	1,0596	3,59 %	1,0878	4,97 %	1,0910	5,29 %
ING, d. s. s., a. s.	1,0627	3,34 %	1,0608	3,17 %	1,0623	3,07 %
VÚB Generali d. s. s., a. s.	1,0640	3,60 %	1,0754	4,20 %	1,0804	4,49 %
Winterthur d. s. s., a. s.	1,0655	3,59 %	1,0796	4,75 %	1,0863	5,14 %

Zdroj: Trend, Asociácia dôchodkových správcovských spoločností

Výroky predstaviteľov novej vlády ohľadne budúcnosti dôchodkového sporenia vzbudili značnú neistotu. Premiér R. Fico, ako aj ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny V. Tomanová sa niekoľkokrát zmienili o možnej zmene nastavenia podielu odvodov na sporenie z 9 % – 9 % na 12 % – 6 % v prospech dôchodkového poistenia v prvom pilieri.⁴¹ Tieto výroky odznali napriek absencii očakávanej analýzy nedostatkov dôchodkovej reformy z dielne MPSVR SR ako aj napriek nesúhlasnému postoju Ministerstva financií SR a predstaviteľov NBS.⁴² Ďalšími možnými zmenami sú zavedenie dobrovoľnosti vstupu do kapitalizačného piliera a možnosti návratu do prvého piliera v prípade nízkych úspor.

Analytici prijali tieto správy s nevôľou. Zníženie odvodov na súkromné účty by nevyriešilo deficitnosť prvého piliera a zároveň by znamenalo, že časť klientov by si nenasporila dosť ani na to, aby si mohla kúpiť zákonom stanovené minimálne doživotné dôchodky. Možnosť návratu do prvého piliera by mohol priniesť exodus, ktorý by druhý pilier nadobro pochoval. Aj preto, že časť správcov fondov by pre malý počet klientov s podnikaním skončila (*Tretí rok...*, 2007).

Rétorika vlády odráža ideologické zafarbenie najsilnejšej strany vládnej koalície. Jeho charakteristickými znakmi je neochota preniesť bremeno zodpovednosti za svoj život späť na občana, ako aj odpor k súkromnému kapitálu vo verejných službách. Budúci úspech

⁴¹ Premiér Robert Fico, napríklad, vyhlásil: „V budúcom roku otvoríme diskusiu o druhom pilieri. Začína prevládať názor, že pomer odvodov nie je dobrý a bude ho treba prerozdeliť, ak chceme druhý pilier zachovať.“ (*Pravda*, 31. 10. 2006).

⁴² Miroslav Šmál, hovorca Ministerstva financií SR, uviedol: „Ak by sme len prerozdělili percentá medzi prvým a druhým pilierom, bolo by to krátkodobé riešenie problému a štát by sa v budúcnosti musel vyrovnáť s ešte väčšími deficitmi v Sociálnej poisťovni ako v súčasnosti.“ (*Pravda*, 31. 10. 2006).

dôchodkovej reformy tak nie je len v rukách správcov aktív, ale hlavne v rukách poslancov parlamentu, ktorí majú možnosť ju posilniť, ale aj pochovať.

5.3.1. Doplnkové dôchodkové sporenie

Doplnkové dôchodkové sporenie (poistenie) predstavuje tretí pilier dôchodkového systému. Je dobrovoľné, postavené na báze kapitalizačného zhodnocovania a jeho podstatnou črtou je daňové zvýhodnenie, ktoré motivuje tak zamestnávateľa ako aj zamestnanca k prispievaniu. Počet účastníkov v systéme doplnkového dôchodkového sporenia k 30. júnu 2006 bol 673 352. Čistá hodnota majetku v doplnkových dôchodkových fondoch dosiahla 14,948 mld. (*Správa...*, 2006).

V priebehu roku 2006 došlo k zmene statusu správcov fondov z doplnkových dôchodkových poisťovní (DDP) na doplnkové dôchodkové spoločnosti (DDS).⁴³ Zmena priniesla spoločnostiam možnosť vytvárať viaceré fondy, z ktorých si sporitelia môžu vyberať na základe vlastného rizikového cítenia. DDS však o svoje privilégium vo forme daňového zvýhodnenia prišli už v roku 2005, keď bolo rozšírené aj na poisťovne poskytujúce životné poistenie, ako aj na správčovské spoločnosti a obchodníkov s cennými papiermi spravujúcich úspory obyvateľstva (*Posledné...*, 2006). To viedlo k zrovnoprávneniu úspor na trhu, ale zároveň k poklesu záujmu o sporenie v DDS. Zrušenie daňového zvýhodnenia požadovalo MF SR počas jesenného ťahu na zvyšovanie daňových výnosov. Jeho zrušením by vzrástli daňové príjmy o 2,35 mld. a podľa niektorých analytikov by práve táto suma mohla slúžiť na kompenzáciu nákladov reformy dôchodkového systému (Sulík, 2006).

5.4. NEMOCENSKÉ POISTENIE

Fond nemocenského poistenia vypláca poistencom štyri druhy dávok v závislosti od situácie, v ktorej sa poistenec ocitol. Ide o: nemocenské, ošetrovné, vyrovnávaciu dávku a materské. Reforma sociálneho poistenia priniesla zásadnú zmenu vo forme zapojenia zamestnávateľa do

⁴³ V priebehu roku 2006 vykonávali doplnkové dôchodkové sporenie tieto spoločnosti: ING Tatry - Sympatia d. d. s., a. s.; Winterthur d. d. s., a. s.; DDS Tatra Banky, a. s. Stabilita DDP získala licenciu DDS 29. novembra 2006

úhrady dávky v dočasnej práceneschopnosti počas prvých desiatich dní. Táto úprava radikálne obmedzila celkové výdaje fondu, ktorý je už tretím rokom vysoko prebytkový.

Podľa odhadu Sociálnej poisťovne došlo v roku 2006 k nárastu výdavkov na dávky z fondu o 8,8 % na 5,159 mld. Sk (*Návrh...*, 2006). Zhruba tri štvrtiny všetkých dávok je vyplatených v dávkach pri dočasnej práceneschopnosti, 15 % dávok slúži ako náhrada príjmu počas materstva. K rastu absolútne vyplatenej sumy došlo i napriek poklesu prípadov práceneschopnosti. Za prvý polrok došlo v porovnaní s predchádzajúcim rokom k poklesu hlásených prípadov o 4,3 % (*Správa o sociálnej...*, 2006).

Rast výdavkov je spojený so zavedením princípu zásluhovosti do vyplácaných dávok, preto spolu s rastúcou priemernou mzdou v hospodárstve rastie aj hodnota vyplatených dávok.

Výskyt práceneschopnosti nie je zaznamenávaný rovnomerne po celom Slovensku. Rozdiely medzi regiónmi sú výrazné, najnižšia miera práceneschopnosti je dlhodobo v bratislavských okresoch, kde dosahuje 1,1 % až 1,5 %. Najvyššia miera je na východe Slovenska, v okrese Stará Ľubovňa dosahuje až 9,7 %.⁴⁴

Priemerná doba práceneschopnosti v okrese Bratislava I v roku 2006 dosahovala 29,2 dňa, v okrese Stará Ľubovňa 55,03. Jednou z príčin tohto rozdielu sú vyššie alternatívne náklady práceneschopného zamestnanca s vysokou mzdou v Bratislave v porovnaní s podpriemernými príjmami na východe. Možno predpokladať, že s postupne rastúcou zamestnanosťou v menej rozvinutých regiónoch dôjde k poklesu doby práceneschopnosti.

Sociálna poisťovňa predpokladá v roku 2006 výber poistného o 12 % vyšší ako v predchádzajúcom roku, čo má korene v rastúcej priemernej mzde aj rastúcej zamestnanosti. Výdavky fondu nemocenského poistenia by mali dosiahnuť 5,2 mld., čo predstavuje 58 % poistných príjmov fondu. Z toho vyplýva, že sadzby odvodov do fondu sú príliš vysoké. V súčasnosti vzniknuté prebytky slúžia na financovanie deficitného dôchodkového poistenia.⁴⁵

5.5. POISTENIE V NEZAMESTNANOSTI, ÚRAZOVÉ POISTENIE, GARANČNÉ POISTENIE

V štruktúre príjmov a podmienkach platieb z fondov poistenia v nezamestnanosti, garančného poistenia a úrazového poistenia nedošlo v roku 2006 k podstatným zmenám.

⁴⁴ Zdroj: Sociálna poisťovňa; www.socpoist.sk/index/index.php?ids=1901.

⁴⁵ Analytik Jozef Mihál uvádza, že vzhľadom na transfery z prebytkových fondov do deficitného prvého piliera spolu s rezervným fondom solidarity sú skutočné odvody do tohto piliera nie 9 % ale 17 %.

Spoločným znakom úrazového poistenia a poistenia v nezamestnanosti je vysoká prebytkovosť:

Tabuľka 10

Príjmy z poistného a použitie prostriedkov poistných fondov v roku 2006 (v tis. Sk)

	Príjmy	Výdavky	Prebytok
Úrazové poistenie	2 713 334	824 464	1 888 870
Poistenie v nezamestnanosti	5 867 037	2 613 000	3 254 037
Garančné poistenie	612 452	322 109	290 343

Poznámka: Údaje sú odhadom Sociálnej poisťovne ku koncu roka 2006. Príjmy fondov nezahŕňajú príjmy z dlžného poistenia. Výdavky fondu garančného poistenia zahrnujú vyplatené dávky občanom a plnenie fondu z dôvodu neplnenia povinnosti zamestnávateľa odvádzať príspevky za zamestnancov do fondov starobného poistenia.

Zdroj: Návrh rozpočtu Sociálnej poisťovne na rok 2007, Sociálna poisťovňa.

V súlade s klesajúcou mierou nezamestnanosti došlo podľa údajov k 30. júnu 2006 k medziročnému poklesu priemerného mesačného počtu vyplácaných dávok zo 44 973 na 30 239 (32,8 %). Priemerná výška dávky stúpla z 5 110 na 5 778 (13 %). Suma vyplatených úrazových dávok vzrástla medziročne o 27,24 % na 420,4 mil. Sk.

6. ŠTÁTNA SOCIÁLNA PODPORA

Skupina sociálnych dávok zameraných na podporu rodiny a výchovy detí zahŕňa 10 druhov peňažných dávok a dávku vo forme úľavy na dani z príjmov. Cieľom dávkového systému je udržať životnú úroveň rodín s nezaopatrenými deťmi na úrovni bezdetných rodín formou príspevkov k príjmom. Príspevky sú financované z rozpočtu MPSVR SR. Nárok na príspevok majú všetci žiadatelia, ktorí sa ocitli v danej sociálnej situácii, pričom sa pri ich poskytovaní neposudzuje príjem a majetok.

V uplynulom roku došlo k podstatným zmenám v oblasti náhradnej starostlivosti o dieťa. Na začiatku roka 2006 vstúpil do platnosti zákon č.627/2005 o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, ktorý priniesol sprehládnenie a zjednodušenie poskytovania podpory náhradnej osobnej (predtým pestúnskej) starostlivosti. Zaviedol sa opakovaný príspevok náhradnému rodičovi a zvýšili sa niektoré už existujúce dávky. Zároveň sa zaviedlo pravidlo ich pravidelnej valorizácie k 1. septembru kalendárneho roka na základe miery rastu životného minima. Podobne bol valorizovaný aj rodičovský príspevok.

V záujme zvýšenia priamej finančnej pomoci štátu rodinám predložila nová ministerka práce novelu zákona č. 235/1998 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa. Vláda predložený návrh na poskytovanie príplatku k príspevku pri narodení prvého dieťaťa v sume 11 000 Sk schválila. Nový príspevok bude ročne vyplatený asi 25 000 prvorodičiek s odhadovanými nákladmi 288 mil. Sk ročne.

Špecifickou formou podpory je daňový bonus vo výške 540 Sk mesačne na každé vyživované dieťa, ktorým sa znižuje zaplatená daň. Ak je zaplatená daň nižšia ako suma uplatňovaného bonusu, daňovník má právo požiadať o vyplatenie rozdielu. Od roku 2007 bude bonus indexovaný na rast životného minima. Celkový ročný objem zúčtovaného daňového bonusu v roku 2005 presiahol 4,1 mld. Sk (Sulík, 2006, s.165).

Tabuľka 11

Dávky štátnej sociálnej podpory a príspevky na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v roku 2006

	Priemerný mesačný počet poberateľov	Výška dávky	Vyplatená suma v roku 2006
Podpora rodiny	–	–	16 124 525 041
Prídavok na dieťa	743 461	540	8 461 579 924
Príspevok pri narodení dieťaťa	4 418*	4 460 (+2 230)	228 560 370
Rodičovský príspevok	134 786	4 440	7 059 117 555
Príspevok rodičom, ktorým sa narodili 3 a viac detí	9	2 420 – 3 170	874 280
Príspevok na pohreb	4 304	2 300	119 406 400
Opak. príspevok dieťaťu (náhradní rodičia)	4 197	3 490	179 939 468
Opak. príspevok náhradnému rodičovi	1 047	4 440	51 767 724
Osobitný opak. príspevok náhradnému rodičovi	57	1 830	1 422 780
Príspevok pri zverení do náhradnej starostlivosti.	47	9 290	11 024 020
Príspevok pri zániku náhradnej starostlivosti	26	23 240	10 832 520

Poznámka: * Odhad autorov.

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

Štátna sociálna podpora rodín predstavuje jednu z najväčších rozpočtových položiek štátneho rozpočtu. Príspevky, ktoré tvoria dominantnú časť týchto výdavkov, ako je prídavok na deti, rodičovské príspevky, príspevky pri narodení a úmrtí a daňový bonus majú charakter demografu. Nárok na ich poberanie má každý občan v danej životnej situácii bez ohľadu na jeho príjmy a finančné zázemie. Takéto neadresné poskytovanie dávok stráca charakter solidárnej spoluúčasti a výsledkom je bezcieľne prerozdelenie prostriedkov. Dochádza tak k bizarným situáciám, keď rodiny s nízkymi príjmami „dotujú“ výchovu detí rodičov

s nadštandardnými príjmami. Anonymita, rozsiahlosť a duplicitnosť (prídavok na dieťa vz. daňový bonus v rovnakej výške) tohto redistribučného systému naruša prirodzené sociálne väzby na úrovni rodín a komúnít.⁴⁶

Zavedenie neadresného osobitného príspevku pri narodení prvého dieťaťa je takisto nesystémovým opatrením, ktoré nemá presne definovaný cieľ a nebude možné vyhodnotiť užitočnosť jeho zavedenia.

7. ZÁVER

Daňová reforma v kombinácii s reformou Zákonníka práce a zmenami v sociálnej oblasti počas druhej vlády Mikuláša Dzurindu mali evidentne pozitívny vplyv na vývoj nezamestnanosti v posledných rokoch. Silný ekonomický rast viedol k poklesu evidovanej nezamestnanosti pod 10 % pričom počet zamestnaných osôb dosiahol v roku 2006 historické maximum. Reálne mzdy pokračovali v raste, i keď miernejším tempom ako v roku 2005. Aj naďalej však pretrvávajú veľké rozdiely v ukazovateľoch nezamestnanosti a vo výške priemerných miezd medzi jednotlivými krajinami. Príchod silných zahraničných investorov viedol v niektorých regiónoch Slovenska k momentálnemu nedostatku vyučenej pracovnej sily. Z pozitívneho ekonomického vývoja však nedokázala profitovať skupina nezamestnaných s nízkym vzdelaním. Stagnuje aj počet dlhodobo nezamestnaných osôb. Práve dlhodobú nezamestnanosť obyvateľov s nízkym vzdelaním možno označiť za najväčší problém na slovenskom trhu práce. Pravdepodobnou príčinou je nedostatok pracovných miest pre nízko kvalifikovaných zamestnancov. Riešením by bolo odstránenie existujúcich bariér tvorby takýchto pozícií: vysoké odvodové zaťaženie, inštitút minimálnej mzdy a vysoké administratívne náklady spojené so zamestnávaním. Vplyv odborov na sociálnu politiku novej vlády sa materializoval v ráznom zvýšení minimálnej mzdy koncom roka 2006. Toto navýšenie hodnotíme negatívne, rovnako ako predsavzatie premiéra v pokračovať v zvyšovaní minimálnej mzdy až na úroveň 60 % priemernej mzdy v hospodárstve. Ďalšie ústupky odborom ako napríklad zvýšená ochrana zamestnanca pred prepustením či obmedzovanie pracovnej doby by mohli viesť k zníženiu flexibilitu pracovného trhu a konkurencieschopnosti slovenských podnikateľských subjektov. Napriek tomu

⁴⁶ Príkladom je poskytovanie dávok pri opakovanom narodení dvojčiat, ktoré mesačne poberá priemerne deväť rodín. Podpora pri týchto výnimočných situáciách obyčajne prichádzala zo strany rodiny, prípadne obce.

predpokladáme, že vzhľadom na zotrvačnosť mohutného ekonomického rastu budú pozitívne trendy v oblasti zamestnanosti v strednodobom horizonte pokračovať.

Sociálny systém je komplikovanou štruktúrou pozostávajúcou z viac ako 70 peňažných dávok, ktoré sú často duplicitné a nemajú zadefinovaný cieľ. To eliminuje schopnosť sociálneho systému reagovať na zmeny v spoločnosti vyvolané aj ekonomickým rastom. Snaha centrálnymi dávkami riešiť lokálne problémy je nákladná, navyše má negatívny dopad na komunitné a rodinné väzby. Povinná účasť v poisťovnom systéme a štátom garantované práva na pomoc znižujú mieru osobnej spoluúčasti a spoluzodpovednosti za osudy akokoľvek postihnutých občanov. Povaha sociálneho systému tak naďalej konzervuje stav, v ktorom sa občan anonymne spolieha na „úrad“, ten však z principiálnych dôvodov nemôže niesť zodpovednosť za prípadné neúspešné riešenie spoločenských problémov.

Pozitívom v tomto smere je zavedenie súkromných úspor formou kapitalizačného piliera, ktoré vedú občana k samostatnému riešeniu otázky vlastnej budúcnosti po ukončení pracovného života. Nová vláda však charakter tejto zmeny spochybňuje a jej doterajšie vyhlásenia smerujú skôr k posilneniu úlohy štátu na úkor súkromných iniciatív. V budúcnosti preto môžeme očakávať rast verejných výdavkov do sociálnej sféry bez ťažko merateľných zlepšení sociálnej situácie.

LITERATÚRA

1. *Aktualizácia konvergenčného programu November 2006*. Bratislava, Ministerstvo financií SR 2006.
2. Beblavý, M. – Senaj, M.: *Trh práce včera dnes a zajtra*. Bratislava, Inštitút sociálnej politiky MPSVR 2006.
3. *Fico chce vziať z penzií budúcim dôchodcom*. Pravda, 31. 10. 2006.
4. Karpiš J. – Ďurana Rad. – Ďurana Rich.: *Návrh riešenia hlavných nedostatkov sociálneho systému SR podľa stavu k 31. 12. 2005*. Bratislava, INESS 2006. www.INESS.sk
5. Karpiš J. – Ďurana Rad. – Ďurana Rich. – Jelenčiak M.: *Analýza sociálneho systému SR*. Bratislava, INESS 2006. www.INESS.sk
6. *Minimálna mzda stúpila od októbra na 7 600 korún*. Sme, 2. 10. 2006.
7. *Nariadenie vlády č. 486/2006 z 9. augusta 2006 o úprave dávok v hmotnej núdzi*.
8. *Návrh rozpočtu Sociálnej poisťovne na rok 2007*. Bratislava, Sociálna poisťovňa 2007.
9. Neumark, D.: *The Economic Effects of Minimum Wages*. Policy Study, No. 2, 2006. www.showmeinstitute.org

10. Počiatek, J.: *Nikdy nebola taká vôľa šetriť*. Trend, č. 34, 2006.
11. *Programové vyhlásenie vlády 2006*. Bratislava, vláda SR, august 2006. www.vlada.sk
12. *Regionálna štatistika ceny práce*. Bratislava, Trexima, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny 2006.
13. *Slovensku chýbajú kvalifikovaní pracovníci do výroby*. Sme, 3. 12. 2006.
14. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva za 1. polrok 2006*. Bratislava, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR 2006.
15. *Stavebníctvo je na vzostupe a má málo ľudí*. Sme, 12. 6. 2006.
16. Sulík, R.: *Od deviatich k šiestim.*, Newsletter, č.23, 2006. www.sulik.sk
17. Sulík, R.: *Odvodový bonus: ZMENA PARADIGMY*. Bratislava, Trend visual 2006.
18. *Tretí rok druhého piliera plný neistôt*. Trend, č. 1, 2007.
19. *V SR je nedostatok pracovnej sily pre automobilky*. Sme, 30. 3. 2006.
20. *V zahraničí pracuje približne 140 tisíc Slovákov*. Sme, 11. 4. 2006.
21. *Výnos Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR zo 14. decembra 2005 č. 3749/2005-II/1 o poskytovaní dotácií v pôsobnosti MPSVR SR.*
22. www.upsvar.sk/statistika